

SVINSTU-FREDRIK – TROLLKARLEN FRÅN ÖSTRA VINGÅKER

Den västsörmländska spelmanstraditionens store trollkarl framför alla andra var Svinstu-Fredrik. Hans rätta namn var Fredrik Lindroth och han var född i Stenhustorp 1812. Hans fader, mjölnaren Anders Lindroth, född 1777 i V. Vingåker, ägde både Stenhustorp och Boda kvarn.

Någon större framgång som egen företagare hade tydligen inte Fredrik. År 1845 flyttade han som dräng till Hulta och året därpå sitter hans föräldrar som husmansfolk i Stenhustorp eller Svinstugan, som det lilla stället vid Krämbol också benämndes.

År 1853 meddelas att Fredrik Lindroth i Hulta är död jämte följande upplysningar: Får ej skrivas her. Dömd för 2:dre resan stöld till allmänt arbete å Fästning. Det var ju talande upplysningar.

Svinstu-Fredrik dog således som fästningsfånge borta från hemtrakten. Detta uppges också av den muntliga spelmanstraditionen, som dock för det mesta omtalar, att han trollat sig till galenskap och dog på hospitalet i Nyköping.

De biografiska uppgifterna har jag fått av Dr Imber Nordin-Grip i hennes bok om Pintorpafrun.

Den muntliga spelmanstraditionen om Svinstu-Fredrik är rikhaltig. John Johansson från Ede, senare Vingåker och Katrineholm, berättade att Fredrik under sin tid i Hulta försörjde sig genom att mot betalning återställa tjuvgods. Allmänna meningen var dock, att det var just han själv, som först stulit godset. Han borde ju då känna till var det fanns, så det fordrades inte så mycket av förbund med underjordiska makter för den bravaden.

Han lärde sig spela av forskaren. Det skulle ske en torsdagsnatt i nedan och upprepas helst sju torsdagsnätter i rad. En svart katt fick Näcken som offer. Näckens elev lärde sig då att spela trollstämt och kunde spela Hins polska så att bord och bänkar dansade. Han kunde t. o. m. spela fiol med bälgvantar på händerna.

Per Johan i Hissjö berättade med glimten i ögat om hur det gick till när Svinstu-Fredrik stannade skvaltkvarnen. ”Det var så, att greve Lewenhaupt på Claestorp fått reda på att de stulit järn i Krämbol och alla misstänkte Svinstu-Fredrik. Dyster i hågen åkte greven till Svinstugan för att ge mjölnaren en riktig läxa. Fredrik anade oråd och hade i god tid i samråd med mjölnardrängen vidtagit sina mått och steg. När greven kom till kvarnen var det fullt med järn överallt, men greven

såg ingenting fast han gick och trampade på järnet. Fredrik kunde förvända synen på folk, se. Claestorpsgreven började att ordentligt läxa upp mjölnaren. Men denne förstod ingenting och låddes, att han intet hörda på grund av det stora kvarnhjulet, som dunkade kraftigt. Greven höjde rösten, men då stampade Fredrik i golvet och ropade: ”Töst, skvalta, så en kan höra va folk säger!” — och kvarnen stannade. Mjölnardrängen hade nämligen samtidigt fått ett tecken och stannata kvarnen, men det visste inte greven. Denne hade ju hört talas om mjölnarens förmåga att kunna trolla och nu fick han ju ett tydligt bevis härpå. Följden blev, att grevens allvarliga förmaningstal blev betydligt mildare i tonen än som från början varit avsett och det var just syftet med Fredriks ”trolleri” den gången”, slutade Per Johan sin berättelse.

En annan sägen handlar om hur Svinstu-Fredrik lyckades avslöja en mattjuv: ”En gång var det många gubbar som satt i kvarnkammarn och vänta och så kom Fredrik och åt en: ”Nu får du gå och slå på.” Han gick och lämnade matsäcken. När han hade slagit på, kom han in och skulle äta. Men han hade haft en korb med sig i matsäcken och nu var korven borta. Då kom Fredrik och sa, att den skulle äta sig (= bekänna) som hade tagit korven. Men ingen åtog sig och då ritade den trollkunnige en ring i aska med gaffeln och sa: ”Om ni inte åtar er så mister ni yga.” Ingen ville äta sig och då stack han med gaffeln i ringen. Då kom katten fram under bänken, där han satt och åt på korven och yga slank på katten och han skrek. Det var katten som hade tagit korven.” (Meddelat av Karl Persson, född 1853, Bjälkbol, Katrineholm).

Båda dessa gånger klarade sig Svinstu-Fredrik och hade nytta av sin förmåga att kunna trolla och det hade han flera gånger. Kvarnstocken i Berga kvarn var för kort, men Svinstugan tänjer ut den så att den blir lagom lång. De tunga kyrkklockorna i Stora Malms och V:a Vingåkers kyrkor hänger Fredrik ensam upp och slikt kunde ju inte vara möjligt utan trolleri. En säck blåste han upp och den for iväg (till Blåkulla förstås) och kom hem påskafton genom skorsten.

Sådana reminiscenser från häxeriprocessernas tid levde kvar i norra Småland i min barndom. En påskafton var jag hos morfar, som bodde vid stranden av en sjö. Det smällde och smattade och jag vart rädd och kröp upp i mors knä och sa: ”Jag är så rädd, för det smäller så dant.” ”Du behöver inte

vara rädd”, sa mor, ”det är bara gamle Lätt som skjuter efter påskkäringar.” Jag tittade ut och där gick den gamle knekten Lätt utefter sjöstranden och knallade och sköt med sitt gevär. Han var mycket styv i korken och medveten om sin vikt och betydelse; det var ju han, som hade hindrat häxorna att, å sin hemfärd från Blåkulla slå sig ner i byn och kanske landa hos morfar. Denne visade sin tacksamhet mot Lätten genom att presentera honom ett halvstop brännvin. Man kanske knappt kan tro, att detta hör 1900-talet till, men jag är inte ensam om mina barndomsupplevelser.

Ett beprövat sätt att skämma, d. v. s. förhäxa, en fiol har den flitige meddelaren till Södermanlands Fornminnesförening, metallarbetaren Gustaf Ericson, antecknat år 1867. Jag antar, att Svinstu-Fredrik någon gång gick tillväga sålunda:

Man drager en ormgadd (ormtunga) fyra gånger omkring sina fingrar, sågande: ”Så sant jag haver dragit ormgadden fyra gånger omkring mina fingrar, så sant skall den icke mer få ljud i dina strängar än i mina fingrar; i Gud Faders och Sons och den helige Andes namn, amen.”

Svinstuge-Fredrik klarade sig länge, men ”krukan går så länge till vatten, att den på sistone sönder går”. Och nu får Per Johan i Hissjö åter berätta:

”På Västra Vingåkers kyrkogård skulle Svinstu-Fredrik en natt ta reda på en döing, en självspilling. Vad han skulle med den till, ska jag berätta en annan gång. Widmark var med och stod på avstånd och såg på och berättade sedan för mig hur det hela hade avlupit. Allt såg ut att arta sig fint. Fredrik mumlade en lång besvärjelse, fick upp döingen och tog vara på det han ville ha — vad det nu kunde vara — och skulle lägga honom åter i graven. Men för att döingen skulle hålla sig lugn, fordrades ytterligare en kraftig besvärjelse. Om nu Svinstugan gjorde detta ofullständigt eller glömde bort det helt och hållet, vet varken Widmark eller jag. Expeditionen avlöpte emellertid så, att Fredrik av döingen fick sig en hejdundrande örfil, som gjorde honom tokig för hans återstående livstid. Han dog sedan på hospitalet. Widmark blev också litet underlig efter det nattliga äventyret.”

Hur Svinstuge-Fredrik slutade sina dagar har jag redan berättat; han trollade sig till galenskap och dog i fångelse och fick icke begravas i hemorten.

Kära spelmansvänner, Widmarks efterträdare i hela Sveriges land, och övriga eventuella läsare! Jag förmanar eder allvarligen att aldrig någonsin syssla med att försöka uppväcka några döingar.